

TATAR TÜRKÇESİNDE DUYGU PARÇACIKLARININ İŞLEVLERİ ÜZERİNE: BİT, İÇ, LE/LA, LEBASA/LABASA

ON THE FUNCTIONS OF EMOTIONAL PARTICLES IN TATAR TURKISH: BIT, İÇ, LE/LA, LEBASA/LABASA

Gamze ÇİMEN*

ÖZ: Tatar Türkçesinde, sözlüksel ve dil bilgisel görevleri bakımından Türkiye Türkçesine her zaman doğrudan aktarılamayan bazı yapılar bulunmaktadır. Bu yapılar Tatar Türkçesinde parçacık (Tat. *kisekçe*) adıyla yardımcı sözlerin bir grubu olarak ele alınırlar. İşlevleri bakımından kendi içinde çeşitli şekillerde sınıflandırılan parçacıkların alt gruplarından biri *bit*, *iç*, *la* ve *labasa* duygu parçacıklarından (Tat. *emoşçıyonal' kisekçeler*) oluşur. Duygu parçacıkları esasen konuşur tarafından kurulan cümlede bildirilen haberi bir bütün olarak yahut yanında geldiği söz ya da söz grubunun anlamını kuvvetlendirmek, doğrulamak ya da onaylamak üzere kullanılır. Aslında parçacıklar kullanılmadan da kurulabilecek cümlelerde, parçacıkların kullanılmasıyla cümleye konuşurun duygularıyla ilgili birtakım bilgiler ilave edilir. Bu durumda duygu parçacıkları bağlam bağlantılı olarak işlevleri bakımından çeşitlenirler. Söz dizimsel yönden genellikle cümle sonunda yer alırlar ancak bazen belli bir yargıyı ya da nesneyi belirginleştirmek üzere cümlenin içinde veya başında yer alabilirler. Tatar Türkçesinde yardımcı sözlerin bir grubunu oluşturan ve işlevsel yönden bağlama göre çeşitlenen duygu parçacıkları başka bir dile aktarılırken her zaman sözlüksel ya da dil bilgisel olarak belirli, sabit söz birimler aracılığıyla doğrudan aktarılamayabilirler. Bazı durumlarda da söz konusu parçacıkların kullanımının Kazan Tatar Türkçesine özgü kullanım alanı olduğu anlaşılır. Dolayısıyla bu çalışmada duygu parçacıklarının işlevleri Kazan Tatar Türkçesi cümleler aracılığıyla tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tatar Türkçesi, Parçacık, “*bit iç la labasa*” Parçacıkları, Duygu Parçacıkları, Yardımcı Söz

ABSTRACT: In Tatar Turkish, there are some structures that cannot be clearly transferred to Turkey Turkish in terms of their lexical and grammatical functions. These structures are considered as a group of auxiliary words in Tatar Turkish under the name particle (Tat. *kisekçe*). One of the subgroups of particles, which are also classified in various ways in terms of their functions, consists of the particles *bit*, *iç*, *la* and *labasa*, which express emotions (Tat. *emoşçıyonal' kisekçe*). Emotional particles are used by the speaker mainly to reinforce, confirm or confirm the meaning of the word or phrase with which they are associated. In fact, in sentences that can be understood without the use of particles, a special subtlety of meaning appears with the use of particles. In this case, particles related to emotions diversify in terms of their functions depending on the context. Syntactically, they are usually placed at the end of a sentence, but sometimes they may be placed at the beginning or at the beginning of a sentence in order to emphasise a certain judgement or object. Particles related to emotions, which constitute a group of auxiliary words in Tatar Turkish and which vary functionally according to

* Dr. Öğr. Üyesi-Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Giresun-gamze.cimen@giresun.edu.tr (Orcid: 0000-0003-4693-4469)

the context, may not always be transferred directly to another language through lexically or grammatically specific, fixed units. In some cases, it is understood that the use of these particles is specific to Kazan Tatar Turkish. In this respect, the functions of particles related to emotions were tried to be determined through sentences in Kazan Tatar Turkish.

Keywords: Tatar Turkish, Particle, “bit iç la labasa” Particles, Emotional Particles, Auxiliary Word

Giriş

Sözcüklerin varlıklarla ilişkisi bağlamında gerçeklikteki varlıklar dilde isimler, varlıkların hareketleri ise fiiller aracılığıyla ifade edilir. Varlıkların ve hareketlerin adlandırmaları olan isimler ve fiiller de başka dillerde farklı sözcüklerle ifade edilebileceği gibi bir dilin tarihsel gelişim döneminde de aynı varlıkların ve onların hareketlerinin adlandırılmasında farklılıklar görülebilir. Kavramlarla ilişkisi bağlamında ise sözcükler, varlık ve hareketle ilgili soyut bilgiyi yani kavramı adlandırırlar. İsimler, bu bakımdan gerçeklikteki canlı ve cansız varlıklar ile soyut düşünce ve terimlerin adıdır; sıfatlar varlığın niteliğini, sayılar niceliğini bildirir. Edatlar ve bağlaçlar cümlelerin bölümlerini oluşturup cümleleri bağlamak için kullanılır, parçacıklar ile ünlemler ise konuşurun duygusunu, ifade ettiği düşünceyle ilişkisini bildirir (Tumaşeva, 1978: 32).

Türkiye Türkçesinde ilgeç, edat kavramlarıyla (Dietrich, 2001: 153, 108) karşılanan parçacıklar (İng. *particle*, Rus. *çastitsa*) Tatar Türkçesi dil bilim terimleri sözlüklerinde belirli bir söz ya da cümleye işlevsel nüans katan modal söz grubu (Şakirova (red.), 1953: 72; Selimov, 2005: 59; Tagirovoy - Gaffarovoy, 2016: 203) olarak tanımlanır. *Tatar télénéñ añlatmalı süzlégé* (TTAS) adlı Tatar Türkçesinin açıklamalı sözlüğünde, belirli sözlere yahut cümlelere çeşitli işlevsel ve modal nüanslar ekleyen yardımcı sözleri bildiren bir dil bilgisi terimi (TTAS III: 278) olarak açıklanır.

Tatar Türkçesinde söz öbekleri sözlüksel anlama sahip olup olmamalarına, yapım veya çekim ekleriyle kullanılıp kullanılamamalarına ve cümledeki işlevlerine göre **bağımsız** (*möstekiyl' süz*) ve **yardımcı sözler** (*verdémlekler*) olmak üzere iki ana gruba ayrılırlar. Başka bir ifadeyle söz öbekleri sözlüksel, biçim bilgisel ve söz dizimsel özellikleri bakımından iki temel grup oluştururlar. Tatar Türkçesinde; isim, sıfat, zarf, zamir, sayı ve fiillerden oluşan “bağımsız söz grubu” bağlamdan ayrı kullanıldığında da gerçeklikte bir anlama sahiptirler, biçim bilgisel yönden yapım ve çekim ekleriyle birlikte kullanılabilirler, cümle içinde çeşitli sorulara cevap verirler ve cümlelerin ögesi görevinde bulunurlar. “Yardımcı sözler” ise kendi başlarına sözlüksel bir anlama sahip olmadıkları gibi yapım ve çekim eklerini de alamazlar, cümle içinde yalnızca bağımsız sözler ile birlikte kullanılarak cümlelerin ögesi durumuna gelirler. Yardımcı sözlerin ana işlevi sözleri birbiriyle ilişkilendirmek ve çeşitli dil bilgisel ilişkileri bildirmekten ibarettir. Yardımcı sözler **edatlar** (*beylék*), **bağlaçlar** (*térkegéç*) ve **parçacıklardan** (*kisekçe*) oluşurlar. **Ünlemler** (*ımlıklar*), **yansıma sözler**

(*avaz iyertémneré*) ve **modal sözler** (*modal' süzler*) bağımsız ve yardımcı söz öbeklerinden ayrı değerlendirilirler (Tumaşeva, 1978: 31-32).

Sözleri ya da cümleleri çeşitli işlevsel ve modal nüanslar ile donatan yardımcı sözler olan parçacıklar bazı yönlerden sözcüklere benzerler. Sözcüklerden belirli bir sözlüksel anlam bildirmeyip yalnızca çeşitli ilave anlamlar bildirmeleri ve bu sebeple ayrı bir cümle bölümü olarak gelememeleri yönünden ayrılırlar. Bunların yanı sıra yapım ve çekim ekleri ile birlikte kullanılamadıkları gibi vurgu da kabul etmezler (Veliullina, 1972: 177; Grunina, 1991: 202-208; TG, 383).

Parçacıklar bazı yönlerden eklere de benzerler. Dmitriyev, parçacıkların da tıpkı ekler gibi bağımsız olarak kullanılamayıp yalnızca bağımsız sözlere ulanarak kullanılabildiklerini ifade eder. Bununla beraber *Dlr, GlnA, Uk* vb. gibi çoğu parçacığın çeşitli ses bilgisel varyantlara sahip olduğunu yani onların belirli bir ses bilgisel şeklinin bulunmadığını ifade eder. Araştırmacı diğer yandan parçacıkların eklerden farklı olarak biçim bilgisel-söz dizimsel değil yalnızca söz dizimsel bir role sahip olduklarına (1950: 131) dikkat çeker. Ekler ulandıkları ve biçim bilgisel olarak değiştirdikleri söz grubunun diğer sözler ile olan söz dizimsel ilişkilerini ortaya koyarlar. Parçacıklar ise bunun aksine çeşitli söz gruplarıyla birlikte kullanılarak sözlere ve/veya cümlelere modal ve etkileyici bir üslup bakımından nüanslar katarlar ve farklı söz dizimsel kurulumların oluşmasında önemli yapısal elementler olarak rol oynarlar (Şvedova, 1960: 18-19). Bazı parçacıklar ise bağlaçlara yakın bir işlevde kullanılabilirler; örneğin *elle, elé, mı/mé* parçacıklarının modal işlevinin yanı sıra sözleri ve cümleleri birbirine bağlama görevini de üstlenirler (Veliullina, 1972: 177; TG, 383).

Tatar Türkçesinde yardımcı söz grubunun bir üyesi olarak kabul edilen parçacıklar, eklere yakınlığı bakımından diğer yardımcı sözler olan bağlaçlar ve edatlardan ayrılırlar. Bağlaçlar ve edatlar soyut-dil bilgisel işlevli sözler olarak ses bilgisel bağımsızlıklarını korurlar. Parçacıkların *DA, KlnA, Uk* vb. gibi büyük bir kısmı standart ses bilgisel bütünlüğünü kaybedip kendinden önceki sözcüğün ses uyumuna göre çeşitlenir. Ses bilgisel yönden tıpkı ekler gibi çeşitlenebilmelerine rağmen işlevleri bakımından parçacıklar eklerden oldukça farklıdır. Ekler belirli bir dil bilgisi kategorisinin işaretleyicileri olarak kullanılırken parçacıklar neredeyse bütün sözlerle beraber kullanılabilirler. Bunun yanı sıra parçacıklar, bağlaçlar ve edatlar gibi bağımsız dil bilgisel biçim birimler olsalar da onlara nazaran söz birim olmaktan daha da uzaklaşmışlardır. Bu özelliklerinden dolayı parçacıklar söz ile ek arasında bulunan yardımcı sözler (Hangildin, 1959: 292-293; Tumaşeva, 1978: 204) olarak değerlendirilirler.

Parçacıklar cümleye kattıkları çeşitli anlamsal nüanslar bakımından bir yandan modal sözlere bir yandan da zarflara benzerler. Örneğin Tatar Türkçesinde *-dlr* parçacığı tereddüt etme, *-sAnA* emir işlevini hafifletme gibi

modal işlevler bildirirken *elé, indé* parçacıkları zamanla ilgili fikir bildirmeleri bakımından zarflara yakın dururlar (Tumaşeva, 1978: 204).

Farklı bir bakış açısıyla Alparov, yapısal görünüşleri bakımından eklerin bir grubu olarak kabul ettiği parçacıkları **ilave ekler** (*östeme kuşımçalar*) olarak adlandırır ve bunları kendi içinde üçe ayırır. Yardımcı sözleri de ünlemler ve zarfları da dâhil ettiği çekimlenemeyen sözler arasında ayrı bir grup olarak ele alır; çekimlenemeyen sözleri bir bütün olarak cümledeki söz dizimsel kullanılışlarına göre kendi içinde sınıflandırır (2008: 201, 205-206).

Anlam belirginleştirmek üzere kullanılan parçacıklar cümlede bulunmadığında cümlenin anlamı değişmez fakat parçacıkların kullanımıyla cümleye çeşitli anlam incelikleri kazandırılır. Genellikle cümle sonunda kullanılan parçacıklar kastedilen hükmü veya nesneyi pekiştirmek amacıyla cümle içinde veya başında yer alabilirler, böylece hem fiili hem de ismi pekiştirirler (Çağatay, 1978: 168).

Parçacıklar esas olarak dilde sözcüklere, söz öbeklerine ya da cümlelere eklenen çeşitli anlam inceliklerini ifade etmek üzere kullanılırlar. Kullanıldıkları cümlede işlevlerine göre inkâr, işaret, doğrulama, soru, sınırlama, modal parçacıklar (Selimov, 2005: 59), ses bilgisel özelliklerine göre genel ya da özel parçacıklar (Hangildin, 1959: 293-302; Safuillina, 1998: 49) ve söz dizimsel özelliklerine göre söz veya söz öbeğinin önünde (prepozitiv) yahut ardında (postpozitiv) kullanılmalarına göre (Safuillina, 1998: 49) çeşitli şekillerde sınıflandırılmışlardır.

Parçacıklar, cümlede sözcüklerden hem önce hem de sonra kullanılabilmelerine rağmen bazıları sözlerin yalnız önünde ya da yalnız sonunda kullanılmaları bakımından söz dizimsel sınırlılık sergilerler. Nadiren de olsa parçacığın kullanımının yalnızca belirli bir şarta bağlı olarak daha özel bir biçimde sınırlandırılmış olması da mümkündür (Tumaşeva, 1978: 205). Bu özellikleri bakımından Hangildin parçacıkları **genel parçacıklar** (*gomumi kisekçeler*) ve **özel parçacıklar** (*hususiy kisekçeler*) olmak üzere iki gruba ayırıp (1959: 293-302) inceler.

Parçacıklar Tatar Türkçesinde genel olarak işlevleri bakımından dörde ayrılırlar (Veliullina, 1972: 178; TG: 383):

1. Mantıksal-işlevsel parçacıklar (*logik-meg'nevi kisekçeler*): Bu grubu oluşturan *nek', GInA, barı, tik, fekat', ise* vb.

2. Modal ve modal-seçimlik parçacıklar (*modal' hem modal'-ihtiyariy kisekçeler*): *hiç, niy, mı/mé, miniy/méniy, elle, Dİr, sAnA, çl, elé, indé* vb.

3. İfade pekiştirme (kuvvetlendirme) parçacıkları (*ekspressiv kisekçeler*): *DA, Uk, hetta; iñ, çem, döm, üte* vb.

4. Duygu parçacıkları (*emoşçıyonal' kisekçeler*): *bit, iç, lAbasa,, lA* vb.

Parçacıklar bakımından oldukça zengin olan Tatar Türkçesi metinler başka dillere aktarılırken bazen anlamı tam olarak bildirmek üzere çeşitli söz dizimsel ya da biçim bilgisel yapılar kullanılır. Aynı parçacığın farklı

işlevlere sahip olduğu göz önüne alındığında parçacıklarla ilgili çeşitli sınıflandırmalar yapılması ve bunun yanı sıra bir parçacığın birden fazla başlık altında ele alınması (Burbiel, 2018: 352) olağandır. Cümleye duygularla ilgili nüans ekleyen parçacıklar, sözcüklerin ya da cümlelerin sonunda kullanılarak güçlü bir onaylama, doğrulama, tasvip etme nüansını bildirirler (Veliullina, 1972: 184; TG, 393; Tumaşeva, 1978: 206). *Bit* ve *iç* parçacığı ses bilgisel yönden bağlaçlar ve edatlar gibi yanlarındaki sözün ses bilgisel özelliklerine göre çeşitlenen ses bilgisel varyantlara sahip değildir. Diğer yandan *la* ve *la* parçacıkları birlikte kullanıldığı sözlere bağlı olarak seçilen ses bilgisel varyantlarından uygun olanıyla cümlede bulunur. Ses bilgisel çeşitlenmeleri parçacıkların bağımsız söz grubundan yardımcı söz grubuna geçiş süreciyle ilişkilendirilir (Hangildin, 1959: 292).

bit ve *la* gibi bazı parçacıkların kökeninin belli olmadığını ifade eden Çağatay, *iç* gibi bazı parçacıkların ise ilmî olarak kökenlerinin tespit edilebilmesine rağmen halk tarafından çoktan unutulmuş olduğuna dikkat çeker ve bunların başka kullanım sahası olmayan sözcük cinsinden olduğunu (1978: 168) bildirir.

Tatar Türkçesi sözlüklerinde de dilbilgisi kaynaklarındaki gibi *bit*, *iç*, *la* ve *la* parçacıkları eş anlamlı parçacıklar (Hanbikova - Safiullina, 2014: 21) olarak gösterilir. Tatar Türkçesinde söz dizimsel özelliği ve işlevleri bakımından *bit*, *iç*, *la*, *la* parçacıkları birbiriyle örtüşür. Başka bir ifadeyle *bit*, *iç*, *la*, *la* parçacıklarının Tatar Türkçesinde birbirinin yerine kullanılması mümkündür. Aralarında tek fark *bit* ve *iç* parçacıklarının ses bilgisel varyantları olmamasına rağmen *la* ve *la* parçacığının yanında geldiği söz grubuna uygun ses bilgisel varyantının bulunmasıdır. Tatar Türkçesi dilbilgisi kaynaklarında ve sözlüklerde *bit* parçacıkları ile ilgili şu bilgilere yer verilmiştir:

***bit* parçacığı**

Kökeni bakımından *bit* parçacığı Rusçada aynı işlevdeki *ved'* (ведь) sözü ile ilişkilendirilir (Hangildin, 1959: 295). Tatar Türkçesinin kısa etimolojik sözlüğü olan *Tatar télénéñ kıskaçé étimologik süzlégé* adlı eserde *bit* parçacığı (Rusça *ved'*) yine Tatar Türkçesindeki *iç* ile ilişkilendirilir (Ehmetyanov, 2001: 46). Çağatay “*ya, ki, daha, işte*” gibi açıklama, hatırlatma işlevlerinde kullanılan ve Tatar Türkçesinde oldukça sık kullanılan *bit* parçacığının kökeninin belli olmamakla beraber DLT’de geçen *mat, met* kelimesiyle aynı olabileceğini belirtir (1978, 169).

İki dilli sözlüklerde de *bit* parçacığı Rusçadaki *ved'* sözünün karşılığı olarak gösterilir (Osmanov, 1966: 74; Safiullina, 2001: 56). Tatarca-Türkçe sözlükte *bit* parçacığının Türkiye Türkçesinde *ki, ne, ne de olsa* (Ganiyev vd., 1997: 52) sözleri ile karşılandığı bildirilir. Öner, *bit* parçacığının 1. *elbette, tabii ki*. 2. *acaba*. 3. *şüphesiz, mutlaka* anlamlarını bildirir (2009: 43).

Tatar télénéñ añlatmalı süzlégé (TTAS) adlı sözlükte *bit* parçacığının dinleyici için açık olduğuna ya da dinleyici tarafından bilindiğine işaret edilen bir habere yeniden onaylama nüansı katıp ifadeyi pekiştirmek üzere

kullanıldığı bildirilir. Ayrıca anlamlı bir söylemi daha da güçlendirme yöntemi olarak kullanıldığı ifade edilir (TTAS I: 542).

ıç parçacığı

Kökeni bakımından ıç parçacığının yalnızca Tatar Türkçesine özgü (Hangildin, 1959: 295) olduğı düşünölür. Çağatay, Orhun abidelerinde *erinç* ‘-dır, galiba’ işlevindeki *i*- fiilinin *r* ve (-ç- önünde) *n* seslerinin düşmesi ile meydana gelen bu sözcüğün başka yerde izinin kalmadığını (1978: 169) bildirir. Tatar Türkçesinin kısa etimolojik sözlüğünde ıç parçacığının *hiç* sözüyle ilişkilendirildiğı ifade edilir ancak Mari dilindeki *aç* (Rusça *ved’*), Çuvaş Türkçesinde *arçé* (idé) < Bulgar Türkçesi *érçé* (idé) sözünden geldiğı gösterilir (Ehmetyanov, 2001: 80).

İki dilli sözlüklerde ıç parçacığı tıpkı *bit* gibi Rusçadaki *ved’* sözünün karşılığı olarak gösterilir (Osmanov, 1966: 181; Safiullina, 2001: 111). Tatarca-Türkçe sözlükte ıç parçacığının Türkiye Türkçesinde *ya* ile karşılandığı (Ganiyev vd., 1997: 111) bildirilir. Öner, ıç parçacığının *tabii ki*, *şüphesiz ki*, *elbette* gibi sözlerle karşılanıp ifadenin dinleyene pek tabii geldiğini, bunun bilindiğini anlatma (2009: 115) işlevinde olduğunu ifade eder.

Tatar télénéñ añlatmalı süzlégé (TTAS) adlı sözlükte, ıç parçacığının da benzer şekilde konuşmaya doğrulama, onaylama nüansı eklemek, söylenenin dinleyici tarafından bilindiğini yahut biliniyor olması gerektiğini anlatmak, düşünceyi pekiştirmek veya güçlendirmek üzere bulunduğı açıklanır. Ayrıca cümlede bildirilen düşünceyi özellikle vurgulayıp dinleyiciyi ikna etmek üzere kullanılır (TTAS II: 661).

Tatar Türkçesinde çeşitli yerlerde *bit* yerine geçen ıç parçacığı özellikle de Kazan şehri civarında *bit* parçacığının yerini alır ve bu kullanımla edebiyat alanında da karşılaşılır. *Bit* yerine kullanılan ıç parçacığı da tıpkı *bit* gibi hâlihazırda veya geçmişte olan durumu ifade eder (Çağatay, 1978: 170).

la parçacığı

Bir işin üzerinde ısrarla duran ifadelerle kullanılan *la* parçacığı hem ismin hem de fiilin anlamını kuvvetlendirir (Çağatay, 1978: 173). İki dilli sözlüklerde de duygularla ilgili olduğı ifade edilen *la* parçacığı (Safiullina, 2001: 163) Rusça *ved’* ile (Osmanov, 1966: 347) karşılanmıştır. Tatarca-Türkçe sözlükte *la* parçacığı söz ve fiillerden sonra şüphe bildiren *belki* işlevindeki edat (Ganiyev vd., 1997: 205, 208) olarak açıklanır. Öner, *la* parçacığının Türkiye Türkçesinde ilk olarak *elbette*, *tabii ki* anlamında olduğunu; diğer yandan şüphe anlamını güçlendirdiğini, şart ve emir şekilleri yanında gelip ifadeyi güçlendiren söz olarak kullanıldığını (2009: 181, 182) bildirir.

TTAS’de *la* parçacığıyla ilgili bilgi detaylı olarak açıklanmıştır. Buna göre: *la* parçacığı onaylama ya da inkâr etme bildiren sözlerden sonra gelip asıl düşünceyi pekiştirip vurgulamak için kullanılır. Şart ve emir bildiren

fiillerden sonra geldiğinde bir istekte bulunma, rica etme ya da özür dileme gibi anlam inceliklerini bildirir; bazen de gayriresmî bir tavır, gereksiz bir samimiyet ifade eder. Haber bildiren sözlerden sonra kullanıldığında ise *la* kuşku edilen, şüphe duyulan bir dileği bildirir (TTAS IV: 13).

lAbasa parçacığı

Tatar Türkçesinin kısa etimolojik sözlüğü olan *Tatar télénéñ kıskaçça étimologik süzlégé* adlı eserde Rusça *ved'* ile karşılanan *lebasa* parçacığının Çuvaş Türkçesi *lapassa* (diyalektal), Mari ve Udmurt dilindeki *lAbasa*, Tatar Türkçesi *lAsa* (diyalektal) varyantlarının Tatar Türkçesinden yayılan ve İdil-Ural söz varlığında mevcut olan *-la* ile ortak Türkçe *basa* parçacıklarından oluştuğu düşünülür (Ehmetyanov, 2001: 137).

İki dilli sözlüklerde *lAbasa* parçacığı da tıpkı *la* gibi duygularla ilgili parçacık (Safiullina, 2001: 56, 111, 163) olduğu belirtilip Rusça *ved'* ile (Osmanov, 1966: 347, 354) karşılanmıştır. Tatarca-Türkçe sözlükte *lebasa* parçacığı da tasdik, inkâr, soru, ümit, şüphe bildirme işlevindeki *ki, ya, yani* ile paralel kullanılan bir edat (Ganiyev vd., 1997: 208) olarak açıklanmış ve *labasa* varyantı gösterilmemiştir. Öner, *lAbasa / lasa* (2009: 181, 182) parçacığının *elbette, ya; şüphesiz ki, değil mi ki* anlamında olduğunu bildirir.

Tatar télénéñ añlatmalı süzlégé (TTAS) adlı sözlükte *lAbasa* (TTAS IV: 29) parçacığı da konuşmada dile getirilen düşüncüyü; onaylamayı, soru sormayı, inkâr etmeyi, şüpheyi vb. kuvvetlendirir. Bunun yanı sıra konuşmanın etkinliğini, duygulara tesir etme gücünü artırır (TTAS IV: 13).

Tatar Türkçesinde bit, iç, la, lAbasa Duygu Parçacıklarının İşlevleri

1. Tatar Türkçesinde duyguları ifade eden *bit, iç, la* ve *lAbasa* parçacıkları genel olarak cümlelerin sonunda yer alırlar ve ifadeyi kuvvetlendirmek, sağlamlaştırmak, doğrulamak, onaylamak gibi işlevle kullanılırlar. Söz konusu parçacıklar fiil cümlelerinde olduğu gibi isim cümlelerinde de aynı işlevde bulunabilirler:

İsim cümlelerinde;

(1) *Dimek, bézge, sézdey kartlarga hörmət yözénen, biréden kiterge hem başka bérer awlak cir tabarga kirek. Bakça zur bit* (P-ŞH, 153).

‘Demek, bizim, sizin gibi yaşlılara karşı saygımız sebebiyle buradan gitmemiz ve başka bir sakin yer bulmamız gerekir. Bahçe büyük **ne de olsa.**’

(2) *Yuk la indé. Stepan İvanınıñ kızı yuk iç. Tége Agraféna malayı İvannıñ kızı* (P-TM, 536).

‘Yok ya. Stepanların İvan’ın kızı yok **ki**. Diğeri. Agraféna’nın oğlu İvan’ın kızı.’

(3) *Maratnıñ üzénén de resémlé kitabı bar la. Hem ul anı télegençe kırıy ala* (SE-GG, 474).

‘Murat’ın kendisinin de resimli kitabı var **ki**. Ve o ona dilediğince bakabiliyor.’

(4) *Nige elé miném bélen sırt kuyıp söyleşeséñ? Siña süz eytken kéşé yuk **lebas**. Rehetlenip uki* (P-TM, 568).

‘Niye benimle sırtını dönerek konuşuyorsun? Sana bir şey diyen yok **ki**. Rahatça oku.’

Fiil cümlelerinde;

(5) *Sin açuwanma indé, bu dön’yada tik bér géne yeşiybéz **bit*** (ESB, 12).

‘Sen öfkelenme artık, bu dünyaya sadece bir kere geliyoruz (**ya, biliyorsun**).’

(6) *İñ élék sugışsınnar, savitnı ciñsénner, annarı alırlar. Béz kaçıp kitmiybéz **iç*** (P-KT, 328).

‘Önce savaşsınlar, Sovyetler Birliği’ni yensinler, ondan sonra alırlar. Biz kaçıp gitmiyoruz **ya**.’

(7) *Ey, kéresém kilmiy **le** miném aspiranturaga* (ESB, 41).

‘Ya, girmek istemiyorum **ki** ben yüksek öğrenime.’

(8) *Diñgézde yöze torgan korabnı gél kapitan gına tügél, kapitan yerdemçeleré de alıp bara **labasa** Kolhoznı min tormış diñgézende yözép bara torgan korabka tiñliym* (ESB, 407).

‘Denizde yüzen gemiyi her zaman yalnızca kaptan değil, kaptan yardımcıları da götürür **ya**. Kolhozu ben hayat denizinde yüzüp giden gemiye benzetiyorum.’

2. Tatar Türkçesindeki *bit*, *iç*, *la* ve *labasa* parçacıklarının işlevlerinden biri geçmişteki bir olayı yahut durumu vurgulayarak söz konusu durumun dinleyici tarafından önceden bilindiğine işaret etmek, durumu hatırlatmak, duruma dikkat çekmektir.

(9) *Sinéñ Saşañ siné taşlamagan **bit**. Niçe yıl balagız bulmagan, alay da taşlap kitmegen. Éçmiy de diyséñ üzén* (P-TM, 239).

‘Senin Saşa’n seni bırakıp gitmemiş **ki**. Onca yıl çocuğunuz olmamış, yine de bırakıp gitmemiş. İçmiyor da (içki) diyorsun sen.’

(10) *Alay tügél ul, etiy. Öylenmedéñ tügél, öylendéñ. Enkey vafat bulgaç un iké yıl da yörmedéñ, öylendéñ **bit**, süz eytmedék* (P-TM, 29).

‘Öyle değil o (mesele) baba. Evlenmedin değil, evlendin. Anneciğimiz vefat edince on iki yıl beklemedin, evlendin **ya**, bir şey demedik.’

(11) *Hezrette hizmetçi bulıp tora idé **bit**. Sugışka barmas öçén, kolagina daru salıp ülgen* (P-KT, 291).

‘Hoca efendiye hizmetçilik ediyordu **ya**. Savaşa gitmemek için kulağına ilaç döküp ölmüş.’

(12) *Ĥetéréñde miken, bérvakıt sin miña: “Eger sin bulmasañ, min, mögayın, Ćükeyde ukıp ta yörmes idém”, – dip eytken idéñ. Yarata idéñ iç sin miné, eyémé? Min de siné yarata idém, Ravil abıy* (ESB, 123).

‘Hatırlar mısın bilmem, bir seferinde sen bana: “Eğer sen olmasaydın ben, muhtemelen, Ćükey’de okumazdım bile.” demiştin. Seviyordun **ya** sen beni, değil mi? Ben de seni seviyordum Ravil ağabey.’

(13) *Gerey: Nuraniye apa, sin nik kildéñ?*

Nuraniye: Üzéñ alıp kildéñ iç (P-TM, 582).

‘Gerey: Nuraniye abla, sen niye geldin?’

Nuraniye: Kendin getirdin ya.’

(14) *Alarnı tikke géne iké atna buyı aç totmadım la min. Şul yılanlarga çaktırdım, çaktırdım İbrahimni!* (KD, 219).

Onları boşuna iki hafta boyunca aç bırakmadım **ya** ben. O yılanlara sokturdum, sokturdum İbrahim’i!’

(15) *Bolay retsézge talaşa torgan bulsagız, utırışnı yabam. Bülmeden bülmege küçép, eteçler sugıştırırğa cıylmadık la béz monda* (P-KT, 482).

‘Bu şekilde birbirinize sataşmaya devam ederseniz oturumu kapatıyorum. Odadan odaya geçip horoz dövüştürmek için toplanmadık **ya** biz burda.’

(16) *İlüze: Çeçém agara, dip cırladıñ labasa. Nige agarganın min bélem* (P-TM, 610).

‘İlüze: Saçım ağarıyor diye bağırdın **ya**. Niye ağardığını ben biliyorum.’

(17) *Ene, utız bişénçé yılınıñ kışında Ravilnéñ etiyse şul az gına yal item dip karga yatıp toruw arkasında harap bulgan labasa. Yatkan da yoklap ta kitken* (ESB, 210).

‘İşte, otuz beşinci yılın kışında Ravil’in babası bu şekilde biraz dinleneyim diye kara yattığı için harap olmuş **ya**. Yatmış ve uyuyakalmış.’

3. Tatar Türkçesinde olasılık yahut kesinlik bildiren cümlelerin sonunda gelip ifadeyi vurgulamak, kuvvetlendirmek, öne çıkarmak işleviyle *bit*, *iç*, *la* ve *labasa* parçacıkları yaygın olarak kullanılmaktadır. Böyle cümlelerde genellikle konuşurun muhatabından onay beklediğine dair bir nüans sezilir.

(18) *Sinéñ bérer yaratkan nerseñ bardır bit. Siné dulkınlandırğan nerseler* (P-ŞH, 39).

‘Senin de sevdiğin bir şeyler vardır **elbet**. Seni heyecanlandıran bir şeyler.’

(19) *Ciñüw öçén snaryad kirektér **bit**, hem ul göl bakçasında üsmiy torgandır **bit**... Séz niçék uylysız, kadérlém? – didé* (SE-GG, 391).

‘Yenmek için teçhizat gereklidir **elbette** ve o çiçek bahçesinde yetişmiyordur **herhalde**... Siz ne düşünüyorsunuz, kıymetlim? dedi.’

(20) *Baş vraç: Kotlap yazuw cibermedégézmé? Küçteneç te kitérmedégézmé?*

*Rimma: Monda aşatırğa tiyêşlerdér **iç*** (P-TM, 250).

‘Başhekim: Tebrik notu göndermediniz mi? Hediye de mi getirmediniz?’

*Rimma: Burada halletmişlerdir **elbet/herhâlde**.*

(21) *Tukta elé, bu malaylar béle torgannardır **iç**... Lekin niçék itép sorarga iken?.. Añ, bu rusça bélmew...* (SE-GG, 102).

‘Dur bakalım, bu oğlanlar biliyorlardır **kesin**... Lakin nasıl sorulur?.. Ah şu Rusça’yı bilmemek...’

(22) *Tuganda cılagandır **iç**, nige onıtkan?* (P-TM, 251).

‘Doğduğunda ağlamıştır **süphesiz**, niye unutmuş?’

(23) *Bileséndér **le**. Pravléniyéde utıra iç indé. Ak çeçlé* (P-TM, 536).

‘Biliyorsundur **ya**. İdarehanede oturuyor ya hani şimdi. Beyaz saçlı.’

(24) *Soñgı segat’lerébézde söyleşér öçén citdiy süzlerébéz de bardır **labasa*** (P-TM, 198).

‘Son saatlerimizde konuşacak ciddi meselelerimiz de vardır **elbet**.’

4. Cümlede anlatılana onaylama nüansı ekleyen *bit*, *iç*, *la* ve *labasa* parçacıkları bildirilen haberin dinleyici tarafından bilindiğini yahut bilindiğinin düşünüldüğünü ifade etmek ve söz konusu düşünceyi güçlendirmek, kuvvetlendirmek için kullanılır. Böyle cümlelerde söz konusu parçacıkların kullanılmasıyla bildirilen haberin konuşur tarafından da onaylandığı nüansı belirir.

(25) *Siña un sum kirek bulsa, méne miña irtege illé méñ sum hezérlep kuyarga kirék. Kaya, miña illé sum akça bir dip, sinéñ bugaziña yabışmıym **bit*** (P- KT, 28).

‘Sana on ruble gerekiyorsa benim de yarına elli bin ruble hazırlamam gerekiyor. Nereye, bana elli bin ruble para ver deyip senin boğazına yapışmıyorum **ya**.’

(26) *Aniñ elé tagın bér kamerası bar idé **bit**. Anı ipiyge yagıp aşap bulmıy **iç**, Ravilge bir tiyéngé de kiregé yuk **lebasa** ul kameranıñ* (ESB, 153).

‘Onun bir odası daha vardı **zaten**. O (oda) ekmeğe sürüp yenilmez **ki**, Ravil için bir kuruşluk değeri (bile) yok **hatta** o odanın.’

(27) *Béz bit yalgışkanbız, Gıymran aga. Huca haklı bulgan iç, – didem min, bayagı behesné anıñ iséne töşérép* (AKY, 92).

‘Demek **ki** biz yanılmışız, Gıymran ağabey. Hoca haklıymış **baksana/anlaşılan**, dedim ben, az önceki bahsi ona hatırlatıp.’

(28) *Ni öçén biz? Ni öçén biz? Séznéñ kararga helégézden kilmegen öçénmé? Yarıy la min hezér Kazanda. E kaytmagan bulsam? Magadanskiy oblast’ta kalgan bulsam, nişler idégéz soñ séz?* (P-ŞH, 266).

‘Niçin biz? Niçin biz? Sizin bakmaya hâliniz olmadığı için mi? Tamam, (**işte**) ben şimdi Kazan’dayım. Ya dönmemiş olsam? Magadanskiy’de kalmış olsam, ne yapardınız peki siz?’

(29) *Dürt-biş yıl kotoçkıç sugış şartlarında yeşep, ciñép çıkkın halıkniñ beyrem iterge, rehetlenép küñél açarga da hakı bar labasa* (THİ, 373).

‘Dört beş yıl zorlu savaş şartlarında yaşayıp galip gelen halkın bayram etmeye, dilediği gibi eğlenmeye hakkı var **elbette**.’

5. Cümledeki *bit, iç, la* ve *labasa* parçacıklarının işlevlerinden biri de etkili bir ifadeyi kuvvetlendirerek daha da etkili bir hâle getirip anlatıma canlılık katmaktır.

(30) *Lekin monıñ öçén miña tügél, üzéñe üpkele: sin tanıştırdıñ bit miné anıñ bélen! Sinéñ ahiret dustın iç ul! – dip te cibergeliy idé* (ESB, 115).

‘Ama bunun için bana değil kendine kız: Sen tanıştırdın **ya** beni onunla! Senin ahiretlik dostun **ya** o! deyiveriyordu bazen.’

(31) *Tukta elé, dew kız bulgansın bit sin. Kış köné belekey géne idéñ iç. Minnen röşset soramıyça, bolay üsép kitüwéñe rizalığım yuk* (P-TM, 444).

‘Dur bakalım, koca kız olmuşsun **ya** sen. Daha kışın küçücükün **ya**. Benden izin almadan bu kadar çabuk büyümene rızam yok.’

(32) *Eytem le bülme nurlanıp kitté, Nuriye kérgen iken* (P-KT, 216).

‘(Ben de) diyorum **ki** oda birden aydınlandı (sanki), (meğer) Nuriye geldiğindenmiş.’

(33) *Alay lebasas. Ul bit séznéñ kébék tügél, éş kéşésé* (P-ŞH, 110).

‘Öyle **ya**. O sizin gibi değil ki, iş insanı.’

6. Tatar Türkçesindeki *bit, iç, la* ve *labasa* parçacıkları beraber kullanıldıkları varlık adlarını vurgulayıp onaylayarak söz konusu varlıklara dikkat çekip ifadeyi daha etkili hâle getirme işleviyle kullanılıp anlatıma canlılık katarlar.

(34) *Edep diygen nerse bar. Séz **bit** mulla onıgı. Ul edepséz bulmagandır* (P-TM, 261).

‘Edep diye bir şey var. Siz **molla torunusunuz**. O edepsiz değildir.’

(35) *Ayzare: Bişék cırı bélesézmé séz?*

Dilemma: Bizge anı öyretmedéler.

*Ayzare: Séz **bit** ana!* (P-TM, 226).

Ayzare: Ninni biliyor musunuz siz?

Dilemma: Bize (ninni) öğretmediler.

*Ayzare: Siz **annesiniz ya!***

(36) *Yeşew **bit** бүгэн de ciñél түгél, yeşew bérvakıtta da ciñél bulmayaçak* (P-TM, 184).

‘**Hayat**, bugün de kolay değil (yaşamak) hiçbir zaman da kolay olmayacak.’

(37) *Nige sugışsınnar... Sugışuw **bit** ul ciñél eş түгél* (P-KT, 290).

‘Niye savaşsınlar... **Savaşmak**, o kolay iş değil.’

(38) *Bu **bit** séznéñ öyégéz түгél* (P-TM, 266).

‘**Bu** sizin eviniz değil.’

(39) *Ul **bit** sézden ölken kéşé* (P-TM, 266).

‘**O** sizden büyük biri.’

(40) *Nikmé?.. Rayonda iñ küp söt savuwçı ul **iç** hezér* (SE-MH, 379).

‘Niye mi?.. Bölgede en çok süt sağan (kişi) **o** şimdi.’

(41) *Kayan küresiñ anı, Kazan kızı **iç** ul. Çapan astınnan başın da çığarmıy, diy* (P-KT, 71).

Nereden görüyorsun onu, **Kazan kızı** o. Çarşafın altından başını bile çıkarmıyor.’

(42) *Ey, sin **le**, sin. Başlap yörüwçé sin bulgaç, sin diym indé min. Küz aldında üzgerdi bit malay, etiysé kaytkaç, tanımaz ta indé* (SE-GG, 297).

‘Hey, **sensin**, sen. İşin başında sen olduğundan sana diyorum ben. Gözler önünde değişti ya oğlan, babası dönünce tanımaz da daha.’

(43) *Tukta elé, tukta, Hemit, sin **lebasa** bu* (P-KT, 441).

‘Dursana, dur, Hemit, **sensin** bu.’

(44) *Çönki Ruhiye anıñ yaktı mayagı, ilhamçısı, şatlıgı, beheté **lebasa!*** (ESB, 187).

‘Çünkü Ruhiye onun parlak deniz feneri, ilham kaynağı, mutluluğu, şansı!’

7. *bit*, *iç*, *la* ve *labasa* parçacıkları tıpkı varlık adları gibi hareket adlarını da vurgulayıp onaylayarak ifadeye açıklık nüansı ekler. Bu durumda dile getirilen ifadenin muhatap tarafından açıkça anlaşılacak kadar belirgin olduğunu ifade eden bir anlam inceliği belirir.

(45) *Yumornı añlamıysıñ dip kölgen bulalar. Añlıym bit. Yumornı añlamagan kэшэ şundiý süz uylap taba alamı?* (P-TM, 95).

‘Mizahtan anlamıyorsun deyip gülüyorlar. Anlıyorum **ya işte**. Mizahtan anlamayan biri böyle bir söz uydurabilir mi (hiç)?’

(46) *E ul üz eşén bik eybet eşliý, Gasime. Eyde, soñga kalıp barabız bit, – didé Feleñ, segaténe küz töşérép algaç. – Biş géne minut kalgan başlanırğa* (ESB, 101).

‘Ama o işini çok iyi yapıyor Gasime. Haydi, geç kalıyoruz **bak**, dedi Feleñ saatine göz atınca. Sadece beş dakika kalmış başlamasına.’

(47) *Mörşide. Tıñla elé. Sacide. Tıñlıym la* (P-KT, 65).

Mörşide. Dinlesene.
Sacide. Dinliyorum **ya**.

(48) *Hediçe. Soñ öyde yuk idéñ lebasa. Fazıyle. Méne kayttım iç* (P-KT, 409).

‘Hediçe. Evde yoktun ki.
Fazıyle. İşte döndüm **ya**.’

(49) *Kürép torasız labasa, Altınçeç üzé béрниşliý almıy* (P-TM, 254).

‘Görüyorsunuz **ya işte**, Altınçeç tek başına bir şey yapamıyor.’

8. Tatar Türkçesindeki *bit*, *iç*, *la* ve *labasa* parçacıkları eyt- ‘demek, söylemek’ gibi bazı fiillerle birlikte onaylama nüansı bildirir ve bu yapı giriş sözü olarak kullanılır. Böyle cümlelerde söz konusu parçacıklar ifadenin konuşmacı tarafından daha önce de dile getirildiğine ve dinleyici tarafından bilindiğine dair kesinlik nüansını bildirirler. Bu ifadelerden sonra genellikle tekrar niteliğinde bir açıklama yapıldığı anlaşılır.

(50) *Eyttém bit min siña, minnen kaçıp kotıla almassıñ, didém* (P-TM, 40).

‘Söyledim **ya** ben sana, benden kaçıp kurtulamazsın dedim.’

(51) *Eyttém iç siña, biş kéne kontsert birdék, dép* (ESB, 15).

‘Söyledim **ya** sana, sadece beş konser verdik, diye.’

(52) *Min annan eytmiym le. Min bit indé küyewde, zakonlı irém bar!* (ESB, 50).

‘Ben ondan bahsetmiyorum **ki**. Ben (zaten) evliyim **ya**, nikâhlı kocam var!’

(53) Elmender: Eyt elé dörösén, Ecelétdin, niy öçén min sinéñ kegazéñe kulımnı kuyarga tiyész?

Ecel: Eyttém **lebasa**. Sin bér yıl artık yeşegenséñ. Gazrailnéñ séznéñ avıl öçén yazgan zakonın bozgansıñ (P-TM, 23).

‘Elmender: Söyle haydi doğrusunu Ecelétdin, ne diye senin kâğıdını imzalamam gerekiyor?’

Ecel: Söyledim **ya**. Sen bir yıl fazla yaşamışsın. Azrail’in sizin köy için yazdığı kanunu bozmuşsun.’

9. Bağlama bağlı olarak *bit*, *iç*, *la* ve *la**bas*a parçacıklarının ifadeyi onaylama işlevinde kullanıldığı cümlelerde bazen onaylamanın ardından bir tereddüt nüansı belirir.

(54) Tenzile: Miña eytérlék бүten süzén yuk melle?

Zahir: Bar da **bit**.

Tenzile: Balsa – eyt!

Zahir: Küptennen eytesém kilép yöriym (P-TM, 81).

‘Tenzile: Bana söyleyecek başka bir sözün yok mu peki?’

Zahir: Var da **aslında**.

Tenzile: Varsa söyle!

Zahir: Uzun süredir söylemek istiyorum.’

(55) Nurgali: Şulay... Şul kız, eytiyk, siña kiyewge çıgarga riza balsa, öylenér idéñmé?

Almaz: Niçék indé... Min anı bélmiym de **iç** elé (P-TM, 621).

‘Nurgali: Şöyle... Şu kız, diyelim ki, seninle evlenmeye razı olsa, evlenir miydin?’

Almaz: Nasıl yani... Ben onu tanımıyorum **bile** henüz.’

(56) Abdul: Röstem, sin niçék uylıysıñ, eger min бүгэн méne bu galstuknı taksam, e?..

Röstem: (Karamıyça). Eybet bulır.

Abdul: Eybetléğén üzém de bélem **le** min anıñ. Yuk şul, batmıy. Ni külmekke oñşamagan, ni kostyum bélen pod tsvet tügél. E busı niçék bulır iken... Röstem? (P-ŞH, 112).

‘Abdul: Röstem, sen ne düşünüyorsun, sence ben bugün bu kravatı taksam mı, yoksa?..

Röstem: (Bakmadan). İyi olur.

Abdul: İyi olacağını kendim de biliyorum **da aslında** ben onun. Yok ya, yakışmadı. Ne gömleğe uyuyor ne de takım elbiseyle aynı renk. Peki bu nasıl olur acaba... Röstem?’

10. Bağlama bağlı olarak fiillerin olumsuz biçimleriyle yan yana geldiklerinde *bit*, *iç*, *la* ve *la**bas*a parçacıklarının cümledeki inkâr ifadesini güçlendirme işlevi söz konusu olur.

(57) İlüze: Tagın kildém çakırğaç!

Gerey: Çakırmadım **bit** min siné (P-TM, 610).

‘İlüze: Yeniden geldim çağırınca.

Gerey: Çağırmadım **ki** ben seni.'

(58) *İlgizer: Sin miné ni öcén yaratasın soñ?*

Vera: *Min siña yaratam dip eytmedém iç* (P-TM, 540).

'İlgizer: Sen beni niçin seviyorsun öyleyse?

Vera: Ben sana seviyorum demedim **ki**.'

(59) *Tukta, min alay dip eytmedém le elé. Safuwanniñ ni katnaşı bar monda?* (YS, 326).

'Dur, ben öyle olduğunu söylemedim **ki** ya. Safuwan'ın ne ilgisi var bununla?'

(60) *Mama Liza: Min éçmiym lebasa!*

Kadriye: *Eyterséñ, béz éçkéçéler! Kóné şundi, mama Liza, éçerge kirek!*

Mama Liza bér yotıp kuya (P-ŞH, 92).

'Mama Liza: Ben (içki) içmiyorum **ki**!

Kadriye: Sanki, biz içkici miyiz! Bugünlük, Mama Liza, içmek gerekir!

Mama Liza bir yudum içer.'

11. bit, iç, la ve lAbasa parçacıkları bazı cümlelerde ifade edilen durumun ya da düşüncenin son sınırına ulaştığını ya da tamamlandığı anlamını sağlamlaştırarak sınır bildirme işlevinde kullanılır.

(61) *Ütté bit ul çakların, hezér télenmiyséñ* (P-TM, 129).

'Geçti (geride kaldı) **artık** o dönemlerin, şimdi dilenmiyorsun.'

(62) *Feride: Akbirdin ipteş, éçeséñ kilmiymé?!*

Gölendem: Miném éçesém kile... (Aña taba yünele.)

Feride: (suwın tügép). Bey!.. Tügéldé iç. Nasıyp tügél, küreséñ... (P-KT, 499).

'Feride: Akbirdin kardeş, içmek istemiyor musun?!

Gölenden: Ben içmek istiyorum... (Ona doğru yöneliyor.)

Feride: (suyunu döküp). Tüh!.. Döküldü **artık**. Nasip değil, anlaşılan...'

(63) *Tagın az gına şulay devam itse, miném hislernéñ de tézgéné kuldán içkınıp kitüwé bar lebasa!* (ESB, 365).

'Biraz daha öyle böyle devam etseydi benim hislerimin de dizgini elimden kurtulup gidecekti **neredeyse**!'

12. Tatar Türkçesinde bit, iç, la ve lAbasa parçacıkları açıklama bildiren cümlelerde bir durumun gerekçesini ve sebebini belirginleştirmek, vurgulamak üzere kullanılabilirler. Bu işlevle kullanıldıklarında konuşurun esas olarak vardığı yargının sebebini, gerekçesini açıklayıp bunu konuşmada belirginleştirdiği anlaşılır.

(64) *Gomer: Yazgan şıgır'leréñné kémge ukırsın? Alarnı bit Tenzileden başka bérkém tıñlamıy* (P-TM, 65).

‘Gomer: Yazdığın şiirleri kime okursun? Onları Tenzile’den başka kimse dinlemiyor **ya** (dinlemediği **için**).’

(65) *Uzgan yıl avılga iké géne kõnge kaytıp kittém iç, bakçaga kérép torırğa vakıt ta bulmadı* (ESB, 69).

‘Geçen yıl köye sadece iki günlüğüne gittim **ya** (gittiğim **için**), bahçeye girmeye hiç vaktim olmadı.’

(66) *Sin tégé Êşlepe bélen söyleşe başladıñ iç, şuña süzégézné bülerge kıyınsıngan bulgan idém* (ESB, 183).

‘Sen Şapka ile konuşmaya başladın **ya** (konuşmaya başladığın **için**), bundan ötürü sözünüzü bölmeye çekindim.’

(67) *Elle nindiy küñélséz cır başladıñ la. Mewla Kolını sagınasıñ, ahrı! – didéler aña* (BY, 280).

“Keyifsiz şarkı söylemeye başladın **ya** (başladığın **için**). Mewla Koli’ni özlüyorsun herhâlde!” dediler ona.’

(68) *Temam onıttıñ, kızım, onıttıñ! – didém min. – İsenlégeñ turında bérer tapkır heber de itmedéñ lebasa*” (SE-MH, 287).

‘Tamamen unuttun, kızım, unuttun! dedim ben. – Sağlığın hakkında bir kere bile haber vermedin **ya** (vermediğin **için**).

13. Türkiye Türkçesine “aslında, esas olarak, esasen, gerçekte, temelde, özünde vb.” çeşitli sözlerle aktarılan *bit*, *iç*, *la* ve *labasa* parçacıkları durumun özünü, temelini, esasını belirginleştirerek ifadeyi onaylama işlevinde kullanılır.

(69) *Lekin Feleğ anıñ yanına eşke bik athıgıp torgannan tügél, torır urını bulmaganga kilgen idé bit* (ESB, 78).

‘Lakin Feleğ onun yanına iş için can attığından değil, kalacak yeri olmadığından gelmişti **aslında**.’

(70) *Hezergé akılım balsa, min anıñ yanınnan bér géne minutka da kitmes idém de bit, ni hel iteséñ, ul çakta bala bulganmın şul* (ESB, 273).

‘Şimdiki aklım olsa ben onun yanından bir dakika bile ayrılmazdım da **aslında**, ne yaparsın o zamanlar çocukmuşum işte.’

(71) *Helimnéñ bu süzné kémnendér, kayçandır küp tapkırlar, lekin bik te, bik te küpten işétkené bar idé iç. Kürgen tış şikéllé tomanlı gına hetérliy hezér Helim bu süzné* (SE-GG, 358).

‘Helim bu sözü birilerinden, bir zamanlar defalarca lakin çok ama çok eskiden işitmişti **aslında**. Gördüğü düş gibi belirsiz/sisli bir şekilde hatırlıyor şimdi Helim bu sözü.’

(72) *Ey, Ravil abıy, alay uk eyterge kirekmes idé le! – didé Ruhiye. Nigedér kurkıp, agarıp uk kitken idé ul* (ESB, 184).

‘Ey, Ravil ağabey, bu şekilde söylemen gerekmezdi **aslında**! – dedi Ruhiye. Her nedense korkup birden bembeyaz olmuştu o.’

(73) *Nışlep soñ bu Cihan cıylışka dip kitken cirénnen kaytmadı. Başka könnerné tön urtalarında bulsa da kayta idé **lebasa** ...* (SE-AA, 126).

‘Acaba neden bu Cihan toplantıya diye gittiği yerden dönmedi. Diğer günlerde gece yarısında olsa bile dönüyordu **aslında** ...’

(74) *Sin soñ aldan yégétler hezérlep kuyıp kiyewge çıguwnı kémnen öyrendéñ? Atañ-anañ da insaflı kėseler idé **lebasa**. Bu süzéñné ikénçé kėsége eyte kürme* (P-KT, 259).

‘Sen önceden adamları hazırlayıp evlenmeyi kimden öğrendin? Annen baban da ahlaklı insanlardı **aslında**. Bu söylediklerini başka birine söyleme sakın.’

14. Tatar Türkçesinde *bit*, *iç*, *la* ve *la**bas*a parçacıkları açıklama bildiren cümlelerde şaşkınlık nüansını belirginleştirme işlevinde kullanılır.

(75) *Solidnıy kėsé iken **bit** séznéñ irégéz, – didé Feleḥ, Gıyl’fan kitkennen soñ ikésé de béráz süzséz torgaç. – Nige séz anı alay yamanlap yöriyséz?* (ESB, 105).

‘Güvenilir (saygın) biriymiş **meğer** sizin kocanız, dedi Feleḥ, Gıyl’fan gittiğinden beri ikisi de bir süre susmuştu. – Niçin siz onu böyle kötülüyorsunuz?’

(76) *Ye Allam, isen ikenséñ **iç** sin! – didé kız, Ravil kilép citkenné de kötmiyçe* (ESB, 189).

‘Hey Allah’ım, sağmışsın **meğer** sen! dedi kız, Ravil’in geleceğini beklemeden.’

(77) *Min bit tégé vakıtta siné yardan yığılıp tösté dip uylagan idém, sin üzéñ sikérgenséñ iken **iç*** (P-TM, 464).

‘Ben geçen sefer senin uçurumdan düştüğünü düşünmüştüm, sen kendin atlamışsın **meğer**.’

(78) *Ḥetér sandığında, çatnap bétken közgé kisekleré kébék yalt-yolt kilép, distelegen mizgél yaltırıp ütté. İ-i, sin ikenséñ **le** bu, kéndék kanım tamgan gaziz nigéz!* (KD, 218).

‘Hafızamda, kırık dökük olmuş ayna parçaları gibi parlayıp, onlarca an ışıdayıp geçti. A-a, senmişsin **meğer** bu, göbek kanımın damladığı aziz topırağım!’

(79) *Niyaz efende, üz şeherébézde çakta min sézné gaskeriy dip te bélmiydér idem. E séz çın kaharman efiser ikenséz **lebasa*** (P-KT, 342).

‘Niyaz efendi, kendi şehrimizde olduğumuz sıralarda ben sizin asker olduğunuzu bile bilmiyordum. Oysa siz gerçek bir kahraman subaymışsınız **meğer**.’

(80) *Naile üz etiysénéñ isémén eytüwge ise Feleḥnéñ çeçleré üre tordı: bötén ilge bilgélé ataklı galim iken **lebasa** anıñ etiysé!* (ESB, 46).

‘Naile kendi babasının adını söylediği an Feleḥ’in tüyleri diken diken oldu: bütün memleketin tanıdığı meşhur âlimmiş **meğer** onun babası!’

15. *bit*, *iç*, *la* ve *lAbasa* parçacıkları nida olarak kullanıldığında bazen gayriresmî bir tavır, samimi bir ifade bildirme işlevindedir.

(81) *Töpçégén öylendé **bit**, eniy! Tuy бүгэн! (P-ŞH, 239).*

‘Küçüğün evlendi **be** anne! Dügün bugün!’

(82) *Seyariñ öylendé **iç**, eniy! Méne bu sinéñ kécé kilénéñ bula! Bélép kildéñmé soñ sin, bélmıyçe génemé? Hey, canım, kür elé bu tamaşanı! (P-ŞH, 239).*

‘Seyar’ın evlendi **be** anne! İşte bu senin küçük gelinin oluyor! Bilip de mi geldin peki sen, bilmeden mi? Hey, canım, bak sen şu işe!’

(83) *Hay, canım, bigrek küñéllé kön buldı **iç** bu! (P-ŞH, 243).*

‘Hey, canım, ne kadar keyifli bir gün oldu **ya** bu (gün).’

(84) *Bey, bolay gına yördém **le** min alar bélen! (ESB, 31).*

‘Vay, öylesine gezdim **ya** ben onlarla!’

(85) *Altı aydan birlé işétebéz **le** béz anı (P-KT, 215).*

‘Altı aydan beri duyuyoruz **ya** biz onu.’

16. Soru cümlelerinde *bit*, *iç*, *la* ve *lAbasa* parçacıkları konuşurun muhatabı ile kendi düşüncesinin, tahmininin ya da dileğinin aynı olup olmadığını anlamak, teyit etmek üzere kullanılır. Böyle soruların cevabı aslında konuşur tarafından bilinir. Soru cümlelerinde *bit* ve *iç* parçacıklarının *la* ve *lAbasa* parçacıklarından çok daha fazla yer aldığı anlaşılmaktadır.

(86) *Ayşebike. Sümiyséñ sin miné, Alewétdén.*

Alewétdén. Kak sümiym?..

Ayşebike. Miñnurını süweséñ.

*Alewétdén. Süse niy. Ul **bit** sinéñ séñéléñ?*

Alewétdén. Sin anı baldız diyép sümiyséñ (P-TM, 387).

‘Ayşebike. Sevmiyorsun sen beni, Alewétdén.

Alewétdén. Nasıl (ne demek) sevmiyorum?..

Ayşebike. Miñnuri’ni seviyorsun.

Alewétdén. Seviyorsam ne olmuş. O senin kardeşin **değil** mi?

Alewétdén. Sen onu baldız(ın) olarak sevmiyorsun.’

(87) *Eyde, béznéñ bélen béрге uyna... Yégétler, mehdüm uynasın*

bit?

Barısı béрге. Uynasın, uynasın! (P-KT, 274).

‘Haydi, bizimle birlikte oyna... Yiğitler, molla oğlu oynasın **mı**?

Hepsi beraber. Oynasın, oynasın!’

(88) *Eydegéz, nige şakkatıp torasız, kürsetérge tügél, aşarga dip kuydı bit bu çiklebékné! Şulay iç, abıy? – diğec hem Ravil tagın bér tapkır şulay ikenlégén eytkeç, yene “éşke” kéréştéler* (ESB, 127).

‘Haydi, niye öylece duruyorsunuz, göstermek için değil yenilsin diye koydu bu çerezi! Öyle **değil mi**, ağabey? deyince Ravil yeniden bir kere daha öyle olduğunu söyleyince tekrar “işe” giriştiler.’

(89) *Mörşide: Kaldırdı, diyséñ iç?*

İlyas: Kaldırdı (P-KT, 66).

‘Mörşide: Bıraktı diyorsun **öyle mi**?’

İlyas: Bıraktı.

(90) *Batırhan: Niyaz efendé, işéttégézmé, şomlı heber.*

Niyaz: Nerse tagın?

Batırhan: Törkéstanda hëller naçar, diy.

*Niyaz: Bulmas **la**?! (P-KT, 319).*

‘Batırhan: Niyaz bey, duydunuz mu, kötü haber.

Niyaz: Daha ne var?’

Batırhan: Törkéstan’da durumlar kötü, diyor.

Niyaz: Haydi **ya (gerçekten mi)?!**

17. İhtimal, olasılık bildiren cümlelerde *bit*, *iç*, *la* ve *la**basa* parçacıkları genellikle bir çıkarıma ya da tahmine muhataptan onay almak niyetiyle sorulur. Böyle kullanıldığında soru işlevinin yanı sıra söz konusu parçacıkların şaşkınlık bildirdiğine dair bir nüans belirir. *la* parçacığının diğer parçacıklara kıyasla şaşkınlık nüansını daha belirgin olarak yansıtır.

(91) *Miném öyde miném ir bélen yeşerge cıyınmıysıñdır **bit**?* (P-TM, 261).

‘Benim evimde benim kocam ile yaşamaya niyetlenmiyorsundur **ya** (değil mi)?’

(92) *Ul bézné almaga kiledér **bit**?* (ESB, 105).

‘O bizi almaya geliyordur **değil mi**?’

(93) *Röhset sorap neçelstvo yanına gına kéreler. Türe bulırğa cıyınmıysıñdır **iç**?* (P-TM, 261).

‘İzin isteyerek yalnız patronun yanına girilir. Başa geçmeye hazırlanmiyorsundur **ya** (değil mi)?’

(94) *Gomér buyına yalgız yeşerge cıyınmıysıñdır **iç**, kıızıy?* (ESB, 31).

‘Ömür boyu yalnız yaşamaya niyetlenmiyorsundur **değil mi**, kızcağız(ım)?’

(95) *Séz miném kızımını yulda açlıktan intéktérerge niyetlemıysézdér **le** indé?* (KD, 207).

‘Siz benim kızımı yolda aç bırakmaya niyetlenmiyorsunuzdur **değil mi?**’

(96) *Soñ bit savıp alğan sötlerén öyleréne alıp kitmegennerdér lebasas?.. E? Kitelermé, Gabdulla aqay?* (SE-MH, 337).

‘Peki ya sağdıkları sütleri evlerine götürmüyorlardır değil mi?.. Yoksa? Götürüyorlar mı Abdullah ağabey?’

Tatar Türkçesinde *bit*, *iç*, *la* ve *labasa* parçacıklarının genel olarak aynı işlevlere sahip ve birbirinin yerine kullanılmasının mümkün olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra *la* parçacığının bir işlevi daha bulunmaktadır. *la* parçacığı emir ve dilek (şart) fiillerinden sonra kullanıldığında istek, rica, özür vb. nüansları belirginleştirir. Bu durumda ifadede bazen gereksiz bir samimiyet, gayriresmî bir tavır belirir.

(97) *Ey, yuknı söylep utırmasağız la, zinhar!* (P-ŞH, 266).

‘Hey, yalan yanlış konuşup durmasanız **ya**, lütfen!’

(98) *Nizam: Kit le. (Katı itép törtép cibere, Gölcamal yığıla.)* (P-KT, 455).

‘Nizam: Git ya. (Sert bir şekilde iter, Gölcamal yere yığılır.)’

Bu işlevinin yanı sıra diğer parçacıklardan farklı olarak *la* parçacığı genellikle halk türkülerinde hece sayısını ritme uydurmak için kullanılır.

(99) *Kara sıyrınıñ la, ay, mögézlerin*

Kayıp ta alırga kildék béz le,

Ay kildék béz.

Enékeylerénnen le, ay, bér bebkésén

Ayırıp ta alırga kildék béz le,

Ay, kildék béz (P-TM, 354).

‘Kara ineğin **de**, ay, boynuzlarını

Koparıp da almaya geldik biz **hey**,

Ay geldik biz.

Analarından **da**, ay, bir yavrusunu

Ayırıp da almaya geldik biz **hey**,

Ay, geldik biz.’

Bazı durumlarda, hece sayısını ritme uydurmak için kullanılan *la* parçacığının *da* yerine kullanıldığı anlaşılmaktadır.

(100) *Ay, Ürbaş buyları la,*

Cırlaplar la, görlep le uza la (P-TM, 354).

‘Ay, Ürbaş boyları **da**,

Şakıyarak, çağlayarak geçiyor **da**.’

Tatar Türkçesindeki *bit*, *iç*, *la* ve *labasa* duygu parçacıklarının bir arada kullanıldığı bazı örnekler de bulunmaktadır. Bu sayede kullanılan ilk parçacığın işlevinin daha da kuvvetlendirildiği anlaşılmaktadır.

(101) *Siné kém de bulsa iñtiram itsén, bigrek te yaratsın diseñ – üzéñné de kéşélerçe totarga kirektér bit lebasas!* (İNS, 89).

‘Seni birileri saysın, özellikle de sevsin istiyorsan kendin de (başkalarına) insanca davranmalısın **herhâlde, değil mi!**’

(102) *Server. Anısınnan eş kalmaz. Bik rehmet indé, Ferhiy ebiy. Darularga üzénneñ vakıtıñ yukminiý?*

*Ferhiy. Eytem **le bit**. Urak öste... Saw bul... Şıfası bulsın! (P-KT, 279).*

‘Server. Öylesinden iş kalmaz. Çok teşekkürler, Ferhiy ana. İlaçlamaya senin vaktin yok mu?’

Ferhiy. Diyorum **ya işte**. Hasat zamanı... Sağ ol. Şifa olsun!’

Sonuç

Tatar Türkçesinde sözcükler sözlüksel anlama sahip olup olmamalarına, yapım veya çekim ekleriyle kullanılıp kullanılamamalarına ve cümledeki işlevlerine göre bağımsız (*möstekıyl’ süz*) ve yardımcı sözler (*yerdemlékler*) olmak üzere iki ana gruba ayrılırlar. Esas işlevi sözleri birbiriyle ilişkilendirmek ve çeşitli dil bilgisel ilişkileri bildirmek olan yardımcı sözler edatlar (*beylék*), bağlaçlar (*térkegéç*) ve parçacıklardan (*kisekçe*) oluşurlar. Eklere yakınlığı bakımından diğer yardımcı sözler olan bağlaçlar ve edatlardan ayrıldığı için yardımcı söz grubunun ayrı bir üyesi olarak kabul edilirler. İşlevleri bakımından kendi içinde dört ana gruba ayrılan parçacıkların bir grubu “duygu parçacıkları” olarak adlandırılır. Genel kabule göre Tatar Türkçesindeki “duygu parçacıkları” *bit*, *iç*, *la* ve *la basa*’dır.

Tatar Türkçesi dil bilgisi çalışmalarında ve sözlüklerde çeşitli işlevlerine yer verilen duygu parçacıklarının incelenmesi yoluyla bu parçacıkların temel işlevleri hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür. Buna göre duygu parçacıkları genel olarak cümlede ifade edilen haberi vurgulamak, bildirilen durum yahut düşüncenin anlamını kuvvetlendirmek, sağlamlaştırmak üzere kullanılırlar. Bu temel işlevlerinin yanı sıra *bit*, *iç*, *la* ve *la basa* parçacıklarının bağlam bağlantılı olarak farklı işlevlerde kullanıldıkları anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada Tatar Türkçesiyle yazılmış çeşitli eserlerin taranmasıyla elde edilen verilerin ışığında duygu parçacıklarının on yedi ortak işlevi tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra *la* duygu parçacığının diğer parçacıklardan farklı bir işlevi de ortaya konmuştur. *la* parçacığı diğer yandan genellikle halk türkülerinde ve bazen de *DA* yerine hece sayısını ritme uydurmak üzere kullanılmıştır. Genellikle cümlede tek başlarına yer alan duygu parçacıklarının aynı cümlede bazen yan yana bulundukları ve bu durumda ikinci sıradaki parçacığın ilkinin işlevini kuvvetlendirdiği örnekler tespit edilmiştir.

Kısaltmalar

AKY Ahunov, G. (2016). *Akça kükten yawmıy*. Kazan: Tatarstan kitap neşriyatı.

BY Galew, M. (2017). *Bolgançık yıllar. Möhacirler (Cıyıntık)*. Kazan: Tatarstan kitap neşriyatı.

- ESB Vakiyf, H. (2005). *Eger sin bulmasañ: Povest'lar*. Kazan: Tatarstan kitap neşriyatı.
- İNS Urmançé, F. (1997). *İdégey-Nursoltan-Söyémbike*. Kazan: Tatarstan kitap neşriyatı.
- KD İmamov, V. (2005). *Kazan dastanı*. Kazan: Tatarstan kitap neşriyatı.
- P-KT Tinçurin, K. (2021). *P'yesalar*. Kazan: Tatarstan kitap neşriyatı.
- P-ŞH Höseyénov, Ş. (1979). *P'yesalar*. Kazan: Tatarstan kitap neşriyatı.
- P-TM Miñnullin, T. (2021). *P'yesalar*. Kazan: Tatarstan kitap neşriyatı.
- SE-AA Alish, A. (1957). *Saylanma eserler: ekiyetler, hikeyeler, p'yesalar hem şigır'ler*. (Red. Kamalov, H.). Kazan: Tatknigoizdat.
- SE-GG Gobey, G. (1969). *Saylanma eserler: povestler*. (Tom: II). Kazan: Tatarstan kitap neşriyatı.
- SE-MH Hasanov, M. (2017). *Saylanma eserler: romanlar*. (Tom: I). Kazan: Tatarstan kitap neşriyatı.
- THİ Urmançé, F. (2005). *Tatar halık icatı*. Kazan: Megarif neşriyatı.
- TTAS Abdullina R. R. vb. (2015-2021). *Tatar télénéñ añlatmalı süzlégé*. (Tom I-VI). Kazan: Tatarstan Respublikası Fenner Akademiyası G. İbrahimov Tél, Edebiyat hem Sengat' İnstitutı (TƏhCH).
- YS Kadırova, Z. E. (2011). *Yazmış sınavı*. Kazan.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Abdullina R. R. vd. (2015-2022). *Tatar télénéñ añlatmalı süzlégé (Tom I-VI)*. Kazan: Tatarstan Respublikası Fenner Akademiyası G. İbrahimov Tél, Edebiyat hem Sengat' İnstitutı (TƏhCH).
- Alparov, G. (2008). *Saylanma hëzmetler*. Kazan: Megarif neşriyatı.
- Çağatay, S. (1978). *Türk lehçeleri üzerine denemeler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Dietrich, A. P. (2002). *Dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Dmitriyev, N. K. (1950). *Başkort télénéñ grammatikahı*. Öfö.
- Ehmetyanov, R. (2001). *Tatar télénéñ kıskaçá étimologik süzlégé*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- Ganiyev, F. vd. (1997). *Tatarça - törëkçe süzlëk*. Kazan-Moskova: İnsan Neşriyatı.
- Grunina, E. A. (1991). *İstoriceskaya grammatika turetskogo yazıká (morfologiya)*. Moskva: İzdatel'stvo Moskovskogo universiteta.
- Hanbikova, Ş. S. - Safiullina, F. S. (2014). *Tatar télénéñ sinonimnar süzlégé*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- Hangildin, V. N. (1959). *Tatar télé grammatikası*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- Osmanov, M. M. (red.). (1966). *Tatarsko-russkiy slovar / Tatarça-rusça süzlëk*. Moskva: İzdatel'stvo sovyetskaya entsiklopediya.
- Öner, M. (2009). *Kazan-Tatar Türkçesi sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Safiullina, F. S. (1998). *Tatarça-rusça tél béléme terminnarı süzlégé*. Kazan: Hëtér Neşriyatı.

- Safuillina, F. S. (2001). *Karmanniy tatarsko-russkiy i russko-tatarskiy slovar' / Tatarça-rusça hem rusça-tatarca kése süzlégé*. Kazan: TaRİİ.
- Selimov, H. H. (2005). *Tél gıylémé terminnarı süzlégé*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- Şakirova, R. F. (red.). (1953). *Tél bélémé buyınça terminnar hem eytélmeler süzlégé*. Kazan: Tatgosizdat.
- Şvedova, N. F. (1960). *Oçerki po sintaksisu russkoy razgovonoy reçi*. M.: İzd-vo AN SSSR.
- Tagirovoy, F. İ. - Gaffarovoy, F. F. (red.). (2016). *Russko-tatarskiy tolkoviy slovar' lingvističeskih terminov*. Kazan: İyali.
- Tumaşeva, D. (1978). *Hezérge tatar edebiy télé - morfologiya*. Kazan: Kazan Universitatı Neşriyatı.
- Veliullina, Z. vd. (1972). *Hezérge tatar edebiy télé morfologiyesé*. Kazan: RSFRS Megarif Ministrılıgı Kazan Devlet Pedagogiya İnstitutı.

Extended Summary

This study aims to examine the functional features of emotional particles (Tat. *emoşçıyonal' kisekçeler*) in Tatar Turkish, which cannot always be directly transferred into Turkey Turkish through lexical or grammatical equivalents. Particles such as *bit*, *iç*, *la* and *la basa* are observed to add layers of meaning that reflect the speaker's emotional attitude toward the statement. The research focuses on how these structures are used in Tatar Turkish, how they vary contextually, and which linguistic functions they serve. In doing so, the study aims to highlight the functional value of emotional particles within the language, filling a notable gap in both comparative Turkic studies and translation studies.

The literature review includes lexical and structural studies on Turkic languages, particularly focusing on the limited number of sources discussing particles in Tatar Turkish. While previous research offers general classifications and definitions of particles, there is a noticeable lack of detailed analysis specifically on emotional particles and their context-based functions. Existing works often concentrate on structural features rather than the pragmatic roles these particles play in actual usage. This study seeks to address that gap by evaluating the emotional particles of Kazan Tatar Turkish within their authentic discourse context, thereby contributing new insights to the existing body of literature.

The research adopts a theoretical and descriptive design and employs a qualitative method. Authentic sentence examples from Kazan Tatar Turkish are used as data. These examples are analyzed within their context to determine the functional variability of the emotional particles. The positions of the particles within the sentence, their relation to emphasis and meaning, and the specific functions they perform in different contexts are all evaluated. A deductive analytical approach is used, starting from the general functions of the particles and narrowing down to specific usage examples to offer a more detailed understanding.

The findings indicate that emotional particles in Tatar Turkish do more than add semantic meaning; they contribute to the expression of speaker attitude and play a crucial pragmatic role in communication. While these particles typically appear at the end of a sentence, they may also occur at the beginning or within the sentence depending on the focus or emphasis. Furthermore, each particle can perform different emotional functions depending on the context. The study also highlights that such structures do not always have direct equivalents in Turkey Turkish, potentially leading to meaning loss in translation. Therefore, these findings point to the need for greater sensitivity in translation practices. In conclusion, emotional particles are presented as distinctive and functionally rich elements of Tatar Turkish, deserving focused attention from both linguistic and translation studies perspectives.

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etiği Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

İzinler ve Etik Kurul Belgesi/Permissions and Ethics Committee Certificate: Makale konusu ve kapsamı etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. / The subject and scope of the article do not require an ethics committee approval.

Finansman/Funding: Bu makale için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır./No support was received from any institution or organization for this article.

Yapay Zekâ Kullanımı/Use of GenAI: Bu makalede yapay zekâdan yararlanılmamıştır./GenAI was not used in this article.

Destek ve Teşekkür/Support and Acknowledgment: Destek ve teşekkür beyanı bulunmamaktadır./There is no statement of support or gratitude.

Çıkar Çatışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the author regarding the research, authorship or publication of this article.

Yazarın Notu/Aauthor's Note: Yazarın bir notu yoktur./ There is no author's note.

Katkı Oranı Beyanı/Author Contributions: Makale tek yazarlıdır. / The article has a single author.